

สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน

The Disciplinary Rules of Theravāda Buddhism and Mahāyāna Buddhism

พระครูสาครสุทธีธรรม (ติลก กิตติติลโก)

Phrakhrusāgornsuddhidham (Dilok Kititilako)

บุญเลิศ โอฐสู Boonlert Otsu

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: khwanchai.hem@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน โดยผู้เขียนสนใจประเด็นที่ว่า สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายานเหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร ทำไมสิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีเพียง 227 ข้อ ส่วนสิกขาบทของพระพุทธานามหายานมี 250 ข้อ โดยทำการเปรียบเทียบ วิเคราะห์ และนำเสนอเชิงพรรณนา

จากการเปรียบเทียบกันพบว่า สิกขาบทของทั้งสองนิกายต่างก็มีคุณลักษณะเฉพาะตามความเชื่อของแต่ละนิกายซึ่งสาระเนื้อหาไม่ได้แตกต่างกันมาก แต่เป็นหลักการพื้นฐานของแบบแผนความประพฤติและการปฏิบัติเพื่อการบรรลุผลการใช้ชีวิตในสมณะเพศของความเป็นภิกษุที่ปฏิบัติดีงาม ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านพระพุทธศาสนาของไทยควรได้สนับสนุนส่งเสริม การศึกษาการเรียนรู้และการปฏิบัติตามสิกขาบทเหล่านี้อย่างถูกต้องทั้งในสถาบันการศึกษาของสงฆ์ และภิกษุสงฆ์ตามวัดต่างๆ ทั้งเถรวาทนิกาย และมหายานนิกายอันจะนำมาซึ่งภาพลักษณ์ ความเชื่อมั่น ความศรัทธาในพระภิกษุสงฆ์และสถาบันพุทธศาสนาในสังคมไทยได้อย่างเข้มแข็งมั่นคง นอกจากนี้ พระธรรมทูตทั้งในและต่างประเทศ ก็ควรได้มีโอกาสเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาควบคู่กับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจข้อวัตรปฏิบัติของสงฆ์ทั้งสองนิกาย ให้เป็นที่รับรู้เข้าใจถูกต้องตรงกันและเกิดความศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องทั้งในและต่างประเทศ

คำสำคัญ: สิกขาบท, พระพุทธศาสนาเถรวาท, พระพุทธานามหายาน

Abstract

This article is intended to analytic study of the Disciplinary Rules of Theravāda Buddhism and Mahāyāna Buddhism. By the author interested in the issue that The Sikkhās of Theravada and Mahayana Buddhism are the same and how different? Why do the Sikkhā of Theravada Buddhism have only 227 verses? The Sikkhā of Mahayana Buddhism has 250 items.

From comparison, it was found that the Sikkhā of both sects have unique characteristics according to the beliefs of each denomination, which the content is not very different. But it is the basic principle of the pattern of behavior and practice for achieving the life of a Buddhist monk of the virtuous monks who are involved in Buddhism in Thailand should support education And compliance with the centipede These are correct both in the ecclesiastical educational institutions. And monks in various temples Both Theravada denominations And Mahayana Wicca which will bring the image of confidence Faith in Buddhist monks and Buddhist institutions in Thai society is strong and stable. In addition, the monks and dharma teachers both in Thailand and abroad. Should have the opportunity to spread the teachings of Buddhism together with the promotion of knowledge and understanding of both sects and abroad.

Key words: Disciplinary Rules, Theravāda Buddhism, Mahāyāna Buddhism

บทนำ

หากกล่าวถึงคำว่า “สิกขาบท” หมายถึงข้อที่ต้องศึกษา ข้อศีล ข้อวินัย รวมถึง บทบัญญัติข้อหนึ่ง ๆ ในพระวินัยที่ภิกษุพึงศึกษาปฏิบัติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) นี่เป็นนิยามศัพท์ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) แม้พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ก็ได้ให้ความหมายลักษณะเดียวกันว่า สิกขาบทหมายถึงข้อศีล, ข้อวินัย, คือศีลแต่ละข้อ วินัยแต่ละข้อ เช่น ศีลของสามเณรมี 10 ข้อ เรียกว่า มี 10 สิกขาบท ศีลของพระภิกษุมี 227 ข้อ เรียกว่า มี 227 สิกขาบท (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548) ในงบทความนี้มุ่งหมายเฉพาะสิกขาบทของภิกษุเท่านั้น คำว่า “สิกขาบท” ยังมีโวพจน์อีกหลายคำ คือคำว่า

“ศีล” “พระวินัยบัญญัติ” และ “ปาฏิโมกข์” เป็นต้น ในคำว่า “ปาฏิโมกข์” ต่อมาเมื่อบริษัทไม่บริสุทธิ์ ด้วยทรงเห็นการล่วงละเมิดของภิกษุทั้งหลาย จึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้น โดยเฉพาะสิกขาบทประเภทครุกาบัติ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงหยุดแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ และทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์แสดง “อาณปาฏิโมกข์” แทน โดยให้สวดแสดงทุกกึ่งเดือน (พระไตรปิฎกภาษาไทย 4/13/20) อาณปาฏิโมกข์ คือข้อบังคับหรือสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นขอบเขตแห่งการประพฤติปฏิบัติแก่ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลาย ทั้งนี้สิกขาบทที่ทรงบัญญัติสำหรับภิกษุสงฆ์เรียกว่า “ภิกษุปาฏิโมกข์” พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์สมมาปณฺเฑ) ได้กล่าวไว้ใน “พระวินัย: กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม” ความว่า “ศีล” หรือ “สิกขาบท หรือ “ปาฏิโมกข์” จัดอยู่ในลักษณะเป็น “จาริตตะ” และ “วาริตตะ” คือ การประพฤติตามสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ‘นี้ควรทำ’ (จาริตตศีล) และการไม่ประพฤติล่วงละเมิดข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามไว้ว่า ‘นี้ไม่ควรทำ’ (วาริตตศีล) อันเป็นเครื่องมือที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการปกครองสงฆ์ในตอนต้นพุทธกาล ในโคกปิโมคคัลลานสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย 14/81/88) แสดงความตอนหนึ่งว่า พระอานนท์อ้างเอาธรรม คือ สิกขาบทอันเป็นปาฏิโมกข์ (โดยเฉพาะ) ว่าธรรมเป็นเครื่องบริหารสงฆ์ สงฆ์แสดงปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือน ธรรมคือปาฏิโมกข์ มีสงฆ์เป็นผู้ถือบังคับให้ผู้มีโทษติดตัวทำคืนโทษนั้นๆ เสีย แต่ถือว่ามิใช่บุคคลหรือสงฆ์บังคับ แต่ธรรมต่างหากที่บังคับและเป็นเหมือนผู้ปกครองสงฆ์ หลักของการประชุมปาฏิโมกข์ที่ได้ผลจริงตามพุทธประสงค์นั้น คือ การแสดงความเคารพในธรรมของพระพุทธเจ้า มาประชุมด้วยใจอันเป็นธรรมแท้จริง และปฏิบัติตามสิกขาบทที่เป็นปาฏิโมกข์อันพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติและแสดงแล้วแก่ภิกษุทั้งหลายโดยแท้ พุทธทาสภิกษุได้แสดงทรรศนะว่า การปาฏิโมกข์เช่นนี้ เป็นการปกครองสงฆ์ให้เป็นไปโดยสามัคคีธรรม ราบรื่นหมดจดสะอาดแท้ ทั้งอบรมให้เป็นผู้มีปกติเห็นเป็นภัยแม้ในโทษเล็กน้อย เนื่องจากเห็นแก่ธรรมเป็นใหญ่ (พุทธทาสภิกษุ, 2544) นอกจากนี้ สิกขาบทที่มีมาในพระปาติโมกข์และนอกพระปาติโมกข์ ซึ่งที่มาในพระปาฏิโมกข์เรียกว่า “อาทิพรหมจริยกาสิกขา” ส่วนที่มานอกพระปาฏิโมกข์เรียกว่า อภิสมาจาริกาสิกขา

สิกขาบทในคำไวพจน์ว่า “ศีล” มีปรากฏเป็นจำนวนมาก อย่างเช่น ศีลมีความหมายและสำคัญอย่างยิ่งยวดสำหรับผู้บวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา หากภิกษุละเมิดศีลเป็นต้นก็เท่ากับทำตัวให้เป็นภัยแก่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในตติยอนาคตภยสูตร ว่าด้วยภัยในอนาคตสูตรที่ 3 แห่งปัญจนิบาต อังคุตตรนิกาย ซึ่งในที่นี้จะยกมาเฉพาะข้อ 1 ใน 5 ประการว่า “ในอนาคต หมู่ภิกษุ...จักไม่เจริญศีล... เมื่อไม่เจริญศีล... ให้กุลบุตรเหล่าอื่นอุปสมบท ก็จักไม่สามารถแนะนำกุลบุตรเหล่านั้นในอริศีล... แม้กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่เจริญศีล... เพราะธรรมเลอะเลือน วินัยจึงเลอะเลือน เพราะวินัยเลอะเลือน ธรรมจึงเลอะเลือน ภัยใน

อนาคตประการที่ 1 นี้ ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในกาลต่อไปภยันั้น เธอทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภยันั้นเสีย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 22/79/144) มีพระสูตรที่กล่าวถึงภิกษุผู้มีศีล ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระเถระ 1 ใน 5 ประการ ว่าย่อมเป็นที่รักเป็นที่พอใจเป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ซึ่งคุณสมบัติข้อแรกที่ว่า “เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์ (มารบพ) และโคจร (การเที่ยวไป) มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 22/87/155) แม้ในสารัชชสูตร ว่าด้วยความแก้ลวงล้า พระพุทธเจ้าตรัสกะพระภิกษุทั้งหลายว่า ในธรรม 5 อย่างข้อที่ 2 คือเป็นผู้มีศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย 22/101/155) จะเห็นได้ว่า ศีลเป็นองค์คุณของภิกษุสงฆ์ที่ขาดมิได้ ในกฤตเถรสูตร พระพุทธเจ้าตรัสกะพระมหาโมคคัลลานเถระถึงศาสดา 5 จำพวกมีปรากฏในโลก โดยเฉพาะข้อที่ 1 คือ ศาสดาบางท่านในโลกนี้เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์แต่ปฏิญาณว่า “เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ศีลของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง” พวกสาวกรู้จักเขาอย่างนี้ว่า ศาสดาท่านนี้เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์แต่ปฏิญาณว่า ‘เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ศีลของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้วไม่เศร้าหมอง’ แต่ถ้าพวกเราจักบอกแก่พวกคฤหัสถ์ ก็จะไม่เป็นที่พอใจของท่าน พวกเราจะกล่าวถ้อยคำที่ท่านไม่พอใจได้อย่างไร อนึ่ง มหาชนยกย่องท่านด้วยจิ๋ว บินชบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบริหารด้วยคิดว่า ‘ศาสดาท่านนี้จักทำกรรมใด เขาเองก็จักปรากฏด้วยกรรมนั้น’ พวกสาวกรักษาศาสดาเช่นนี้โดยศีล และศาสดาเช่นนี้ก็หวังการรักษาจากพวกสาวกโดยศีล....(พระไตรปิฎกภาษาไทย 22/100/170-174)

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ปาฏิโมกข์ก็ดี ศีลก็ดี เป็นเรื่องเดียวกันกับคำว่า “สิกขาบท” ซึ่งมีที่มาจากคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในส่วนคำว่า “สิกขาบท” ของพระพุทธศาสนาเถรวาท ท่านพระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิแจ้ง) เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายจีนนิกายมองว่า ความจริงพระวินัยต่าง ๆ ที่มีมาในพระวินัยปิฎก ทั้งในพระปาฏิโมกข์ และนอกพระปาฏิโมกข์นั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า พระองค์ได้ทรงบัญญัติขึ้นตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ เพื่อห้ามความประพฤติของภิกษุเป็นอย่าง ๆ เป็นคราว ๆ ไป และกำหนดวางโทษอาบัติหนักและเบาต่างกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียอันจะพึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ซึ่งมีจำนวนมากมายันับปริมาณราวเจ็ดแสนรูป ในสมัยปลายพุทธกาล (ในสมัยสังคายนาครั้งที่ 3 ณ เมืองปาฏลิบุตร ได้เขียนพระไตรปิฎกขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกนั้นปรากฏว่ามีภิกษุทั้งหมดทั่วประเทศอินเดียประมาณหกล้านรูป) ความจริงกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เป็นปัจจัยเหตุกระทำให้สรรพสิ่งในโลก (แม้สิ่งเดียวกัน) ผิดแผกแตกต่างกันไป ด้วยอำนาจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติบังคับ ชักจูงหรืออิทธิพลของดินฟ้าอากาศแห่งภูมิประเทศ รวมทั้งสิ่งที่แวดล้อมรอบด้านดูตึงให้

เปลี่ยนแปลงไป และพระพุทธศาสนาก็อยู่ในกรณีเช่นเดียวกัน คือเป็นเพราะอำนาจของธรรมชาติ ย่อมต้องการผลิตผลของดินแดนนั้น ๆ เพื่อประโยชน์ของบุคคลที่ต่างพื้นนั้น ๆ ตามกฎเกณฑ์ของสากลโลกนั่นเอง (พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้จ้ง), 2501) อีกอย่างหนึ่ง สิกขาบทของพระพุทธศาสนามหาทานถือปฏิบัติในหลักทฤษฎี “โพธิสัตว์มรรค” โดยกำหนดมาตรฐานจากสมัยที่พระพุทธเจ้าเริ่มทรงผนวช (ก่อนทรงตรัสรู้) เรียกพระองค์ว่า “พระศากยโพธิสัตว์เจ้า” ขึ้นต้น ในสมัยนั้นพระศากยโพธิสัตว์เจ้าได้ทรงถือปฏิบัติในสิกขาบท มังสวิริติ เรียกว่า ตบศีลวัตร (ศีลอย่างกิเลสมีปรากฏในมหาสิหนาสสูตร) ซึ่งเรียกชื่อเป็น “สิกขาบทพระโพธิสัตว์”

จากความข้างต้นเป็นไปได้หรือไม่ว่า สิกขาบทของมหาทานกำหนดเอาข้อปฏิบัติทั้งหมดเริ่มจากที่พระพุทธเจ้ายังเป็นพระโพธิสัตว์มาเป็นตัวกำหนดในเรื่องนี้ด้วย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามีมีความความน่าสนใจมากทีเดียวที่ต้องมีการเปรียบเทียบให้เห็นในเรื่องของสิกขาบทเป็นลำดับต่อไป

สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหาทาน

1. สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาท

หากมองจากความหมายของสิกขาบทที่ว่า คือ ข้อที่ต้องศึกษา ข้อศีล ข้อวินัย บทบัญญัติหนึ่ง ๆ ในพระวินัยที่ภิกษุพึงศึกษาปฏิบัติ ได้แก่ ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 ศีล 311 ซึ่งแต่ละข้อ เรียกว่า “สิกขาบท” เพราะเป็นข้อที่จะต้องศึกษา หรือเป็นบทฝึกฝนอบรมตนของสาธุชน อุบาสก อุบาสิกา สามเณร สามเณรี ภิกษุ ภิกษุณี ตามลำดับ (พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้จ้ง), 2501) จะเรียกคำว่า “สิกขาบท” อีกอย่างหนึ่งว่า “วินัย” ก็ได้ ดังมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกที่เรียกว่า “วินัยปิฎก” เป็นเรื่องของศีลและสิกขาบทต่างๆ ของบรรพชิตมีสาระสำคัญคือเป็นข้อห้ามและบทลงโทษกล่าวคือวินัยปิฎกแบ่งเป็น 5 ส่วน ได้แก่ มหาวิภังค์ ภิกขุณีวิภังค์ มหาวรรค จุลวรรค และปริวาร พระวินัยนี้ทรงบัญญัติไว้สำหรับควบคุมความประพฤติของพระภิกษุทั้งหลายซึ่งมีอยู่ด้วย 227 ข้อ เพื่อให้เป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยเหมาะสมแก่สมณสาธูป เป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาแก่บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสศรัทธา และผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้วเลื่อมใสมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป วินัยท่านจึงเปรียบเหมือนกับด้ายที่ร้อยดอกไม้เข้าด้วยกัน ซึ่งทำให้ดอกไม้ไม่กระจัดกระจายโดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ (1) พุทธบัญญัติ (2) อภิธมาจาร ซึ่งในส่วนพุทธบัญญัตินั้นรวมหมายถึงข้อที่ทรงห้ามและทรงอนุญาต ส่วนอภิธมาจาร หมายถึง ข้อวัตร คือ ธรรมเนียมและมารยาทที่พระสงฆ์จะพึงปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ หรือในสถานที่นั้น ๆ อาทิ ข้อวัตรที่เป็นสัทธวัหาริกจะพึงปฏิบัติต่ออุปัชฌาย์ และข้อวัตรที่ภิกษุจะพึงปฏิบัติต่อเสนาสนะ (พระมหาอเนก มหคฺชปญฺโญ, 2556) เป็นต้น

คำว่า “วินัย” หมายถึง การจัดโครงสร้างวางระบบแบบแผนของชุมชน (สงฆ์) หรือ สังคม เพื่อให้หมู่มนุษย์มารวมตัวกันโดยมีความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ที่ดีงาม ที่จะได้รับ ประโยชน์จากธรรมนั้นเอง จุดมุ่งหมายที่แท้จริงก็คือ ให้หมู่มนุษย์จำนวนมากได้รับประโยชน์ จากธรรม เพราะฉะนั้นการจัดวางระบบที่เรียกว่า “วินัย” จึงถือว่าเป็นความสามารถพิเศษ ของมนุษย์ที่ว่ามีใช้แต่เฉพาะเข้าถึงความเป็นจริงของธรรมชาติเท่านั้น แต่สามารถนำเอาความ จริงของธรรมชาติมาทำให้เกิดประโยชน์แก่หมู่ชนจำนวนมากได้ด้วย อันนี้เป็นความสามารถ ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539)

จะเห็นได้ว่า ความหมายดังกล่าวข้างต้นนี้ คำว่า “วินัย” กับคำว่า “สิกขาบท” เป็น ไวยากรณ์ที่สามารถใช้แทนกันได้ในที่นี้ หมายถึง สิกขาบทหรือวินัยของพระภิกษุฝ่ายเถรวาท 227 ข้อ และฝ่ายมหายาน 250 ข้อ โดยมีสาระสำคัญเพื่อเป็นข้อห้ามและบทลงโทษสามารถแบ่ง ออกเป็น 2 อย่าง คือ (1) พุทธบัญญัติ หมายถึงข้อที่ทรงห้ามและทรงอนุญาต (2) อภิสมจาร หมายถึง ข้อวัตร คือ ธรรมเนียมและมารยาทที่พระสงฆ์จะพึงปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ หรือใน สถานที่นั้น ๆ อาทิ ข้อวัตรที่สัตถิวาหาริกจะพึงปฏิบัติต่ออุปัชฌาย์ และข้อวัตรที่ภิกษุจะพึง ปฏิบัติต่อเสนาสนะ โดยมีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงก็คือ ให้หมู่มนุษย์จำนวนมากได้รับประโยชน์จาก ธรรม หมายความว่าสิกขาบทที่นำไปปฏิบัตินั้นเพื่อให้เข้าถึงความจริงของธรรมชาติและสามารถ นำความจริงของธรรมชาตินั้นมาทำให้เกิดประโยชน์แก่หมู่ชนจำนวนมากได้ด้วย

1.1 เหตุผลของการบัญญัติสิกขาบท การใช้เหตุผลในการบัญญัติสิกขาบทในการทำ ผิดมาจากสิ่งที่เป็นเหตุเกิดขึ้นก่อนเสมอ ซึ่งก่อนหน้านั้นพระสารีบุตรได้ทูลขอให้พระพุทธองค์ทรง บัญญัติสิกขาบท แต่พระพุทธองค์ตรัสว่า จำเป็นต้องบัญญัติ トラบนั้นพระองค์จะไม่บัญญัติ” ด้วยเหตุนี้ในช่วงปฐมกาลจึงยังไม่มีสิกขาบท จนกระทั่งล่วงเลยมาถึงพรรษาที่ 20 เมื่อพระสงฆ์ มีจำนวนเพิ่มขึ้นได้เกิดมีการประพฤติกที่ไม่เหมาะสมขึ้น โดยมีพระสุทินได้เสพเมถุนธรรมกับอดีต ภรรยา (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/8/15) เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้เกิดการโพนทะนากันในหมู่คณะ สงฆ์ และเป็นที่ตำหนิติเตียนในหมู่ชาวบ้านถึงความไม่เหมาะสมไม่ควรของการกระทำในครั้งนี้ จนกระทั่งทราบไปถึงพระพุทธองค์จึงได้รับสั่งให้ประชุมสงฆ์และได้ตำหนิการกระทำของพระสุ ทินน์ พร้อมกับได้ทรงชี้โทษของการประพฤติกเช่นนั้น หลังจากนั้นจึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทใน ท่ามกลางประชุมสงฆ์เพื่อให้ทราบว่ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ห้ามไม่ให้ภิกษุเสพเมถุน ภิกษุรูปใดล่วง ละเมิด หมายความว่า ความเป็นภิกษุเป็นอันสิ้นสุดลง บวชอีกไม่ได้ และเข้าร่วมสังฆกรรมกับ ภิกษุอื่นไม่ได้อีกแล้ว ซึ่งกิริยาที่ล่วงสิกขาบทนั้นเราเรียกว่า “อาบัติ” ภิกษุที่ล่วงละเมิดสิกขาบท นั้นเราเรียกว่า “ต้องอาบัติ” ซึ่งมีอยู่ 2 สถานคือ (1) อาบัติหนัก หรือเรียกว่า “ครุกาบัติ” ได้แก่ ปาราชิก สังฆาทิเสส (2) อาบัติเบา หรือเรียกว่า “ลหุกาบัติ” ได้แก่ อนียต ฤๅลัจฉัย ปาจิตตีย์ ทุกกฏ ทุพภาษิต โดยเหตุผลในการบัญญัติสิกขาบทนั้นจะประกอบลักษณะ 4 ขั้นตอน คือ (1)

มีเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้น และมีผู้ร้องเรียนหรือกราบทูลให้ทรงทราบ (2) ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพื่อไต่สวนผู้ทำความผิด (3) ทรงติเตียนและชี้โทษของการประพฤตินั้น (4) ทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อมิให้มีการประพฤตซ้ำอีก (กรรมการกองตำรา, 2479) โดยวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบทสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน (พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์), 2559) คือ (1) จุดมุ่งหมายทั่วไปและ (2) จุดมุ่งหมายเฉพาะ

1) จุดมุ่งหมายทั่วไป เป็นจุดมุ่งหมายของการแสดงธรรม แต่อนุโลมเข้ากับการบัญญัติวินัยหรือศีลได้ เช่น เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่น เพื่อความดับกิเลส ตัณหาราคะ เพื่อความสร้างจากความมัวเมา เพื่อความดับโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น

2) จุดมุ่งหมายเฉพาะ ได้แก่ จุดมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบท 10 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/39/27-29) ที่พระพุทธเจ้าทรงแถลงก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ อันเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมายของพระวินัยประกอบด้วย (1) เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ (2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (3) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยากหรือการาบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย (4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม (5) เพื่อปิดกั้นอาสวะหรือความเสื่อมเสียทั้งหลายอันจะบังเกิดขึ้นในปัจจุบัน (6) เพื่อกำจัดอาสวะหรือความเสื่อมเสียทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต (7) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส (8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว (9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม (10) เพื่อเอื้อเพื่อและรักษาพระวินัย

จุดมุ่งหมายเหล่านี้แสดงถึงเจตนารมณ์ที่เน้นความดีงามและประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ และเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใส ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสังฆกรรมต่างๆ อันได้แก่ การดำเนินกิจการของสงฆ์ โดยภิกษุทั้งหลายร่วมกันคิดและร่วมกันพิจารณาหรือแม้แต่ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชีวิตประจำวัน พุทธบัญญัติต่างๆ ได้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่เกี่ยวกับประโยชน์สุขและความดีงามของภิกษุสงฆ์และสังคมโดยรวมทั้งสิ้น เจตนารมณ์ทางสังคมของศีลระดับวินัย ก็คือ ความเคารพในสงฆ์ที่มีความหมายสืบเนื่องอยู่ด้วยกันกับความเคารพในธรรมและวินัย การถือสงฆ์และกิจของสงฆ์เป็นใหญ่ การมั่นในสามัคคีธรรม การเคารพในธรรมและวินัย การปฏิบัติที่ชอบด้วยธรรมและเป็นไปตามพระวินัย โดยมีประโยชน์สุขของสังคมโดยรวม กล่าวคือ ทั้งสังคมสงฆ์และสังคมคฤหัสถ์เป็นจุดหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557)

โดยสิกขาบทหรือพระวินัยนั้นประกอบด้วยเนื้อหาหลัก ๆ 2 ประการคือ (ก) อาทิพรหมจริกาสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักแห่งชีวิตพรหมจรรย์ทั้งหมด ได้แก่ สิกขาบททั้งหมดที่มาในปาฏิโมกข์ ซึ่งมี 2 ประการคือ (1) อาบัติที่มีโทษสถานหนัก เรียกว่า ครุกาบัติ

(2) อาบัติที่มีโทษสถานเบา เรียกว่า ลหุอาบัติ (ข) อภิสมาจาริกาสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับมารยาทและอนามัย เช่น การฉันอาหาร การเดิน การขับถ่าย เป็นต้น ได้แก่ สิกขาบทที่มานอกพระปาฏิโมกข์สำหรับสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์ ฝ่ายเถรวาทจำแนกดังนี้ 1) ปาราชิกมี 4 สิกขาบท 2) สังฆาติเสสมี 13 สิกขาบท 3) อนียตมี 2 สิกขาบท 4) นิสัคคียปาจิตตีย์มี 30 สิกขาบท 5) ปาจิตตีย์มี 92 สิกขาบท 6) ปาฏิเทศนียะมี 4 สิกขาบท 7) เสขิยะมี 75 สิกขาบท 8) อธิกรณสมณะมี 7 สิกขาบท รวม 227 สิกขาบท

1.2 บทลงโทษ ในสิกขาบท 227 ข้อ นั้น มีเกณฑ์ตัดสินและบทลงโทษเรียกว่า “อาบัติ” อาบัติ แปลว่า การตกไป (จากความดี) หมายถึง การล่วงละเมิดสิกขาบท และโทษที่เกิดจากการละเมิดสิกขาบท หากภิกษุล่วงละเมิดสิกขาบทในภิกษุปาฏิโมกข์ จะต้องโทษอาบัติเรียงลำดับตามความรุนแรงของความผิดจากโทษสถานหนักที่สุดจนถึงสถานเบาที่สุด อาบัติเรียกโดยชื่อมี 7 กอง คือ อาบัติปาราชิก สังฆาติเสส ฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทศนียะ ทุกกฏ และทพภาชิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย 8/339/515-518) โดยมีความหมายและเกณฑ์ตัดสินอาบัติหลายลักษณะและหลายระดับดังนี้ (1) อาบัติปาราชิก เกิดจากการล่วงละเมิดปาราชิกสิกขาบทที่มีอยู่ 4 ข้อ เป็นความผิดที่ต้องได้รับโทษสถานหนัก (ครุอาบัติ) และแก้ไขไม่ได้ (อเตกิจฉา) ทำให้ผู้ล่วงละเมิดขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที (2) อาบัติสังฆาติเสส เกิดจากการล่วงละเมิดสังฆาติเสสสิกขาบทที่มีอยู่ 13 ข้อ เป็นความผิดที่ต้องได้รับโทษสถานหนัก แต่ยังไม่ทำให้ขาดจากความเป็นภิกษุ ยังพอแก้ไขได้ (สเทกิจฉา) เป็นอาบัติที่ต้องอาศัยสงฆ์ในการออกจากอาบัติ ผู้ล่วงละเมิดต้องอยู่กรรม คือประพฤติวัตร อยู่ปริวาสกรรมครบตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้แล้วแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติจึงพ้นจากอาบัติสังฆาติเสสนี้ (3) ฤทธัจจย เป็นอาบัติที่เกิดจากการกระทำที่หยาบคาย บางกรณีเกิดจากการกระทำที่อยู่ในข่ายจะล่วงละเมิดปาราชิกสิกขาบท หรือล่วงละเมิดสังฆาติเสสสิกขาบท แต่ไม่ถึงที่สุด ไม่พอที่จะทำให้ต้องอาบัติปาราชิก หรือต้องอาบัติสังฆาติเสส เป็นความผิดที่มีโทษเบา ผู้ล่วงละเมิดต้องแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ โดยประกาศความผิดต่อหน้าภิกษุรูปอื่น จึงพ้นจากอาบัตินี้ (4) ปาจิตตีย์ เป็นอาบัติที่ทำให้ความดีงามตกไป เกิดจากการล่วงละเมิดนิสัคคียปาจิตตีย์สิกขาบทที่มีอยู่ 30 ข้อ และปาจิตตีย์สิกขาบทที่มีอยู่ 92 ข้อ เป็นความผิดที่มีโทษสถานเบา ผู้ล่วงละเมิดต้องแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ โดยประกาศความผิดต่อหน้าภิกษุรูปอื่น จึงพ้นจากอาบัติดังกล่าวนี้ (5) ปาฏิเทศนียะ เกิดจากการล่วงละเมิดปาฏิเทศนียะ สิกขาบทที่มีอยู่ 4 ข้อ เป็นความผิดที่มีโทษสถานเบา เป็นอาบัติที่ต้องแสดงคืนกับบุคคลที่ทำให้ต้องอาบัติ ผู้ล่วงละเมิดต้องแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ โดยประกาศความผิดต่อหน้าภิกษุรูปอื่น จึงพ้นจากอาบัตินี้ (6) ทุกกฏ เป็นอาบัติที่เกิดจากการกระทำที่ไม่ดีและไม่เหมาะสม บางกรณีเกิดจากการกระทำที่อยู่ในข่ายจะล่วงละเมิดปาราชิกสิกขาบท หรือสังฆาติเสสสิกขาบท หรือปาจิตตีย์สิกขาบท แต่ไม่ถึงที่สุด เพราะองค์ประกอบ

แห่งความผิดไม่ครบ ไม่พอที่จะทำให้ต้องอาบัตินั้นๆ หรือบางกรณีเกิดจากการกระทำที่อยู่ในขอบข่ายความผิดระดับทุกกฎนี้ อาบัติทุกกฎเป็นความผิดที่มีโทษเบา ผู้ล่วงละเมิดต้องแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ โดยประกาศสารภาพความผิดต่อหน้าภิกษุรูปอื่น จึงพ้นจากอาบัตินี้ และ (7) ทุพภาสิต เป็นอาบัติที่เกิดจากการพูดไม่ดีและไม่เหมาะสม เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบทเกี่ยวกับคำพูดทั้งหมดในหมวดปาจิตติย ผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติทุพภาสิต เป็นความผิดที่มีโทษสถานเบา ผู้ล่วงละเมิดต้องแสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ โดยประกาศสารภาพความผิดต่อหน้าภิกษุรูปอื่น จึงพ้นจากอาบัตินี้ได้

โทษของอาบัติแบ่งเป็น 2 ลักษณะ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 8/501/721) คือ (1) โลกวัชชะ หมายถึง โทษทางโลก หรือ อาบัติที่เป็นโทษทางโลก ความผิดแก่ประชาชนชาวโลก หมายถึง อุกุศลกรรมบถ หรือ ทางที่นำไปสู่ความชั่ว สิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะนั้น ไม่ว่าจะเป็ภิกษุหรือคฤหัสถ์ เมื่อล่วงละเมิดแล้ว ตามหลักพระพุทธศาสนา ย่อมมีความผิดทั้งสิ้น เพราะมีบทบัญญัติกำหนดไว้ และเป็นความผิดที่เกิดจากจิตที่เป็นอกุศล เช่น ภิกษุพูดเท็จต้องอาบัติปาจิตติย คฤหัสถ์พูดเท็จเป็นการละเมิดศีลข้อมุสาวาท กล่าวคือ การกระทำใดที่คนทั่วไปอันไม่ใช่ภิกษุ กระทำเข้าก็เป็นความผิด เช่น ทำโจรกรรม ทูบตีกัน (2) ปณณัตติวัชชะ หมายถึง โทษทางพระบัญญัติ อาบัติที่เป็นโทษทางพระบัญญัติ ความผิดตามพระบัญญัติ เป็นความผิดเฉพาะแก่ภิกษุที่ล่วงละเมิดพุทธบัญญัติ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทที่เป็นปณณัตติวัชชะไว้แก่ภิกษุ ปรับโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ไม่ปรับโทษคฤหัสถ์ เช่น ภิกษุฉันอาหารในเวลาวิกาลต้องอาบัติปาจิตติย ในขณะที่คฤหัสถ์รับประทานอาหารในเวลาวิกาลไม่เป็นการละเมิดศีลข้อใดๆ (ยกเว้น ผู้สมาทานศีล 8 หรือศีล 10)

นอกจากนี้ แนวทางวินิจฉัยการล่วงละเมิดสิกขาบทตามกรอบอาบัติ 7 กอง (พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์), 2559) การกระทำที่อยู่ในข่ายที่จะล่วงละเมิดสิกขาบทแต่ละหมวด ถ้าล่วงละเมิดถึงที่สุดถือว่าเป็นความผิด (อาบัติ) ตามหมวดนั้นๆ เช่น ภิกษุผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทหมวดปาราชิกถึงที่สุด ต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทหมวดสังฆาติเสสถึงที่สุด ต้องอาบัติสังฆาติเสส แต่ยังมีกรณีการกระทำที่ล่วงละเมิดถึงที่สุด แต่มีองค์ประกอบแห่งความผิดไม่ครบหรือไม่เข้าข่ายที่จะเป็นความผิด หรือ การกระทำนั้นไม่ถึงที่สุด เพราะเหตุบางประการ เกณฑ์ตัดสินกรณีอย่างนี้มีแนวปฏิบัติ 3 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบที่ 1 แนวปฏิบัติตามบทภาษณีย์ คำว่า บทภาษณีย์ แปลว่า บทที่ตั้งไว้เพื่อขยายความ หรือบทที่ต้องอธิบายขยายความ หมายถึง แนวทางที่กำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติในกรณีที่ไม่แน่ใจว่า การกระทำที่เป็นการล่วงละเมิดสิกขาบทนั้นๆ เป็นความผิดระดับไหน เป็นการอธิบายขยายความเกี่ยวกับเงื่อนไขหรือสมมติฐานว่า ถ้าทำอย่างนั้นๆ จะผิดหรือไม่ ซึ่งเป็นเสมือนฎีกาแห่งสิกขาบทวิภังค์ ลักษณะของบทภาษณีย์คือ การตั้งข้อความที่เกี่ยวข้องกับพระบัญญัติมาตั้งเป็นมาติกา (หัวข้อ) ไว้ แล้ว

120 วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562)

นำมาติดกันนั้นมาอธิบายขยายความ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552) (2) แนวปฏิบัติตามอนาปัตติวาร คำว่า อนาปัตติวาร แปลว่า วาระว่าด้วยความไม่เป็นอาบัติ หรือผู้ไม่ต้องอาบัติ กล่าวคือ ไม่เป็นความผิด เป็นรูปแบบของเกณฑ์ตัดสินที่มีการกำหนดไว้แล้วว่าภิกษุผู้มีลักษณะอย่างนี้ๆ ทำการอย่างนี้ๆ ไม่ต้องอาบัติ หรือกล่าวโดยสรุปว่า ข้อยกเว้นความไม่เป็นอาบัติ เช่น ภิกษุต้นบัญญัติ ภิกษุวิกัลจริต ภิกษุไม่รู้สีกัตถ์ เป็นข้อยกเว้นไม่ต้องอาบัติปาราชิกข้อที่ 1 เป็นต้น (3) แนวปฏิบัติในวินิตวัตถุ คำว่า วินิตวัตถุ แปลว่า เรื่องเกี่ยวกับการกระทำล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น ๆ แต่เกิดความไม่แน่ใจว่า เป็นความผิดระดับไหน เรื่องที่เป็นประเด็นสงสัยอย่างนี้ เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงวินิจฉัยไว้เป็นแบบอย่างให้ใช้ยึดถือหรือเทียบเคียงเป็นแนวปฏิบัติได้ สรุปอาบัติ 7 กองตามชื่อ ระดับ และประเภทอาบัติ ดังแสดงในตารางด้านล่างนี้

ชื่ออาบัติ	ระดับอาบัติ	ประเภทอาบัติ
ปาราชิก	ครุกาบัติ (หนัก)	อเตกัจฉาบัติ (แก้ไขไม่ได้)
สังฆาทิเสส	ครุกาบัติ (หนัก)	สเทกัจฉาบัติ (แก้ไขได้)
อุลลัจจัย	ลหุกาบัติ (เบา)	สเทกัจฉาบัติ (แก้ไขได้)
ปาจิตตีย์	ลหุกาบัติ (เบา)	สเทกัจฉาบัติ (แก้ไขได้)
ปาฏิเทสนียะ	ลหุกาบัติ (เบา)	สเทกัจฉาบัติ (แก้ไขได้)
ทุกกฏ	ลหุกาบัติ (เบา)	สเทกัจฉาบัติ (แก้ไขได้)
ทุพภาษิต	ลหุกาบัติ (เบา)	สเทกัจฉาบัติ (แก้ไขได้)

สรุปสิกขาบท 227 ข้อ ตามชื่อ ระดับ กองอาบัติ และการแก้อาบัติ ดังแสดงในตารางด้านล่างนี้

สิกขาบท	ระดับอาบัติ	กองอาบัติ	การแก้อาบัติ
ปาราชิก 4	ครุกาบัติ	ปาราชิก	แก้ไขไม่ได้ ต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที
สังฆาทิเสส 13	ครุกาบัติ	สังฆาทิเสส	อยู่ปริวาสกรรมเพื่อสำนึกผิด

สิกขาบท	ระดับอาบัติ	กองอาบัติ	การแก้อาบัติ
อนียต 2	ครุกาบัติ หรือลหุกาบัติ (ตามแต่กรณี)	ปาราชิก หรือสังฆาติเสส หรือปาจิตติย (ตามแต่กรณี)	แก้ไขไม่ได้ ต้องขาด จากความเป็นภิกษุ ทันที หรือ อยู่ปริวาสกรรม หรือ ปลงลหุกาบัติ (ตามแต่กรณี)
นิ ส ล ค คิ ย ปาจิตติย 30	ลหุกาบัติ	ปาจิตติย	สละวัตถุอาบัติ และ / หรือ ปลง ลหุกาบัติ
ปาจิตติย 92	ลหุกาบัติ	ปาจิตติย	ปลงลหุกาบัติ
ปาฏิเทสนียะ 4	ลหุกาบัติ	ทุกกฏ	ปลงลหุกาบัติ
เสขียวัตถ 75	ลหุกาบัติ	ทุกกฏ	ปลงลหุกาบัติ
อธิกรณสมณะ 7	-	-	(วิธีระงับอธิกรณ)

2. สิกขาบทของพระพุทธศาสนาหายาน

ภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาบางพวกบางกลุ่มมีความเห็นไม่ลงรอยกันในเรื่องศีลหรือสิกขาบท เพราะความเห็นหรือทิวฐิไม่เสมอกัน จึงทำให้ศีลไม่เสมอกันด้วย ซึ่งความไม่ลงรอยกันในเรื่องสิกขาบทมีมาแต่ครั้งพุทธกาลเป็นเค้ากลางแล้ว แต่มาปรากฏชัดขึ้นหลังการสังคายนาครั้งที่ 1 ซึ่งพระปุราณะมีความเห็นไม่เสมอกันกับกลุ่มพระมหากัสสปเถระ ยิ่งหลังการสังคายนาครั้งที่ 2 ความเห็นที่ไม่ลงรอยกันเรื่องวัตถุ 10 ประการยิ่งสร้างความร้าวฉานในหมู่สงฆ์ 2 ฝ่ายและแบ่งแยกกันที่สุดในที่สุดเป็นฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายานมาจนถึงปัจจุบันนี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 7/437-456/375-419)

ในประเด็นนี้ พระอาจารย์จันทรรณสมาธิวัตร (โพธิแจ้ง) เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายจีนิกายในสมัยนั้นกล่าวว่า

ความจริงพระวินัยต่าง ๆ ที่มีมาในพระวินัยปิฎก ทั้งในพระปาฏิโมกข์ และนอกพระปาฏิโมกข์นั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า พระองค์ได้ทรงบัญญัติขึ้นตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ เพื่อห้ามความประพฤติของภิกษุเป็นอย่าง ๆ เป็นคราว ๆ ไป และกำหนดวางโทษอาบัติหนักและเบาต่างกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียอันจะพึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ซึ่งมีจำนวนมากมายับปริมาณราวเจ็ดแสนรูป ในสมัยปลายพุทธกาล (ในสมัยสังคายนาครั้งที่ 3 ณ เมือง

ปาฏลิกบุตร ได้เขียนพระไตรปิฎกขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกนั้นปรากฏว่ามีภิกษุทั้งหมดทั่วประเทศอินเดียประมาณหกล้านรูป) ความจริงกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เป็นปัจจัยเหตุกระทำให้สรรพสิ่งในโลก (แม้สิ่งเดียวกัน) ผิดแผกแตกต่างกันไป ด้วยอำนาจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติบังคับ ชักจูงหรืออิทธิพลของดินฟ้าอากาศแห่งภูมิประเทศ รวมทั้งสิ่งที่แวดล้อมรอบด้านคอยดึงให้เปลี่ยนแปลงไป พระพุทธศาสนาก็อยู่ในกรณีเช่นเดียวกัน คือเป็นเพราะอำนาจของธรรมชาติ ย่อมต้องการผลิตผลของดินแดนนั้น ๆ เพื่อประโยชน์ของบุคคลพ่วงพันนั้นๆ ตามกฎเกณฑ์ของสากลโลกนั่นเอง (พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้จ้ง), 2501)

ทั้งนี้ พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้จ้ง) ได้ยกสิกขาบทเล็กน้อย 10 ข้อที่เป็นเหตุให้สังคายนาครั้งที่ 2 หลังพุทธปรินิพพานได้ 100 ปี ขึ้นมาอธิบายสรุปความได้ว่า

ในคราวประชุมสังคายนาครั้งที่สองนี้ ปรากฏว่าได้มีการโต้ตอบกันคือ พระวัชชีบุตร ได้เสนอที่ประชุมขอตัดทอนวินัยเล็กน้อยรวม 10 ข้อ โดยโดยแถลงว่า เมื่อปัจฉิมสมัยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพาน (ความปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร) พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงประทานพระพุทธานุญาตให้ถอนวินัยเล็กน้อยโดยลำดับเสียบ้าง และในคราวประชุมสังคายนาที่ประชุมก็ยังไม่ทราบว่าเป็นสิกขาบทข้อใดบ้างบัดนี้เป็นที่ทราบแล้ว ฉะนั้นสมควรจะพิจารณาสิกขาบทเล็กน้อยที่เสนอมานี้เพียง 10 ข้อ เพื่อขออนุมัติโดยยัดถือ พระพุทธปัจฉิมบัญญัติ เป็นข้ออ้าง ฝ่ายพระยศกาทิฆงกุตร องค์ประธานที่ประชุมว่า ไม่สมควรกระทำจะเป็นการผิดมติในปฐมสังคายนาอันมีพระมหากัสสปะอรหันต์ ได้กล่าวห้ามตัดทอนสิกขาบทไว้แล้ว และที่ประชุมได้ลงมติไม่ตัดทอนสิกขาบท โดยยัดถือ ปุริมมติแห่งปฐมสังคายนา เป็นข้ออ้าง สิกขาบทเล็กน้อย 10 ข้อมีดังนี้ 1)ห้ามภิกษุรับเอง ใ้ให้ผู้อื่นรับ ซึ่งทองและเงิน หรือยินดีทองและเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน 2) ห้ามฉันในเมื่อเข้าละแวกบ้าน ฉันโภชนาหารอันมิได้ทำวินัยกรรมไว้ก่อน 3) ห้ามฉันของเคี้ยวของฉัน ในเวลาวิกาล 4) ห้ามฉันเกลือที่ใส่กลักเขาสัตว์ เก็บสะสมไว้นั้นปนฉันกับของเคี้ยวของฉัน 5) ห้ามฉันน้ำหมัก ซึ่งมีสีน้ำตาล ดังเท่านั้นที่ราบแต่ยังหาเป็นสุราน้ำเมาไม่ 6) ห้ามฉันโครส 5 อย่าง ในเวลาวิกาล 7) ห้ามทำอุโบสถกรรม แก่ภิกษุผู้มาภายหลังเริ่มอุโบสถกรรมหรือลุกหลับไปเสียก่อนเสร็จ 8) ห้ามทำอุโบสถกรรมต่างกันใ้ในอาวาสใหญ่มีกำหนดเสมาแดนเดียวกัน 9) ห้ามใช้สันถัต (เรียก นิสีทนะ คือ ผ้ารองนั่ง) อันมิได้ประมาณกำหนด 10) ห้ามปฏิบัติตามอุปัชฌาย์อาจารย์ในขนบธรรมเนียมรับช่วงสืบกันมา

ข้อความข้างต้นนี้พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้จ้ง) ได้คัดจาก พระคัมภีร์อภิธานจีน จากสันสกฤต โดยท่านสรุปไว้ว่า

“สิกขาบท 10 ข้อนี้ ทางอาจารย์วาทนิกายหาได้ขีดฆ่า ถอน ออกจากต้นฉบับไม่ คือยังคงมีอยู่ครบถ้วน ทั้งในทางปาฏิโมกข์และนอกปาฏิโมกข์ ภิกษุบางหมู่บางคณะ จะ

กระทำก็ถือเป็นการผ่อนผัน เช่น ในข้อ 1 ถือเป็นการปัจจัยการอาศัยซึ่งกันและกัน “ปัจจัยการ” ในข้อ 3,4,6 ถือเป็นการฉันทยา “เกสัชและปานะโกชนีย์” ในข้อ ๑๐ ถือเป็นการไม่ขัดต่อพระวินัย เช่น ตั้งป้ายบุพพาทจารย์ เป็นการรู้อุปการะที่ท่านทำแล้วแก้ตน ส่วนสิกขาบทลหุและครุกาบัตินอื่น ๆ ในพระวินัยบัญญัติ ยังคงรักษาไว้แน่นอนแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลง” (พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้), 2501)

เสถียร โพธิ์นันทะ ได้ชี้แจงถึงความเป็นมาของมหายานในจีนและเรื่องสิกขาบทเอาไว้ ในอารัมภกถา ว่า เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า พระบรมพุทธศาสนาได้แบ่งออกเป็น 2 ลัทธิใหญ่ คือ ลัทธิสาวกยาน และลัทธิมหายาน ในลัทธิทั้งสองนั้นยังจำแนกเป็นนิกายปลีกย่อยอีกมาก ทั้งนี้ เพราะอาศัยทัศนคติของบุคคล ขนบธรรมเนียม ภูมิประเทศ ที่แตกต่างกันเป็นมูลฐาน แต่ทุกนิกายย่อมมีพระธรรมวินัยเป็นที่เคารพนับถือร่วมกัน มีพระบรมศาสดาพระองค์เดียวกัน ว่ากันแต่เฉพาะในประเทศจีน พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้าไป เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๖ และเนื่องจากลัทธิมหายานมีคุณลักษณะคุณธรรมของประชากรจีน จึงได้ประดิษฐานเจริญรุ่งเรืองขึ้น ณ ภาคพื้นแห่งนั้น มีอิทธิพลแทรกซึมทั่วไป ในชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนประเพณี ขนบธรรมเนียม ศิลปะ และวรรณคดี ของประชาชาติจีนอย่างลึกซึ้ง ตลอดระยะเวลาพัน ๆ ปี และกล่าวถึงสิกขาบทว่า

“อนึ่ง ถ้าจะพิจารณาตามกำเนิดของลัทธิมหายาน จักประจักษ์ว่า เป็นด้วยวัตถุประสงค์ส่งเสริมจริยาแห่งพระบรมโพธิสัตว์เป็นสำคัญ โดยสอนให้บุคคลตั้งปณิธาน มุ่งพระพุทธานุภาพ เพื่อมีโอกาสในการโปรดสรรพสัตว์ได้กว้างขวาง ฉะนั้น ลัทธิมหายานจึงมีสิกขาบทพิเศษอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่มีในลัทธิฝ่ายสาวกยานนั่นคือ “โพธิสัตว์สิกขาบท” หรือ “โพธิสัตว์ศีล” ซึ่งศีลประเภทนี้ เป็นสาธารณะทั่วไป แก่บรรพชิต และฆราวาสชน มิได้จำกัดเพศ ใครก็ตามที่มีโพธิจิตตั้งความปรารถนา จักอุทิศพระพุทธานุภาพให้ ย่อมบำเพ็ญตามสิกขาบทนี้ และโพธิจริยาอื่น ๆ มีทศบารมี เป็นต้น” (พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้), 2501)

พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้) ได้อธิบายเหตุแตกแยกนิกายหลังการสังคายนาครั้งที่ 2 ว่า พระสงฆ์แตกเป็น 2 ฝ่าย คือ

1) ฝ่ายสถวิร (ฝ่ายทักษิณนิกายในปัจจุบัน) ทักษิณนิกาย หรือ หินยานนิกายหรือ เถรวาทได้ถือปฏิบัติกันในหมู่ภิกษุภาคใต้แห่งชมพูทวีป และใช้หนังสือบาลี (มคธ) กับยี่ดือหลักทฤษฎีอรรถัตตมคค์ โดยกำหนดมาตรฐานจากสมัย เจ้าชายสิทธัตถโคดมได้ทรงตรัสรู้เป็น พระศาสดามุนีพุทธเจ้าคือ เริ่มแต่สมัยที่เรียกพระพุทธองค์ว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ขึ้นต้นและเรียกนิกายว่า เถรวาทนิกาย

2). ฝ่ายมหาสังฆิก (ฝ่ายอุตตรนิกายในปัจจุบัน) เมื่อเกิดการต่างจิตต่างใจกันขึ้นแล้ว การแตกต่างกันในทางปฏิบัติก็ย่อมตามมาเป็นธรรมดา กล่าวคือ อุตตรนิกาย หรือ มหายาน นิกาย ได้ถือปฏิบัติในหมู่ภิกษุภาคเหนือแห่งชมพูทวีป และใช้หนังสือสันสกฤต กับยัตหลัก ทฤษฎี โพธิสัตว์มัคค์ โดยกำหนดมาตรฐานจากสมัย เจ้าชายสิทธัตถโคตมทรงออกผนวช ทรงเป็น พระศากยมุนีโพธิสัตว์เจ้า คือถอยหลังไปแต่สมัยทรงก่อนตรัสรู้เรียกพระองค์ว่า พระศากยมุนี โพธิสัตว์เจ้า ขึ้นต้นและเรียกนิกายว่า อาจารย์วาทนิกาย

ในมหาสิหนาทสูตร มีอรรถว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงผนวชแล้ว พระองค์ได้เริ่มปฏิบัติ พระองค์เองในวัตร เรียกว่า ตบศีลวัตร (ศีลมังสวิริติ) ซึ่งทางอุตตรนิกายสงเคราะห์เรียกชื่อว่า พระโพธิสัตว์ศีล อันเป็นวัตรสำคัญยิ่งในการเริ่มต้นปฏิบัติเพื่อบรรลुพระโพธิสัตว์ผลก่อน เช่นเดียวกันกับพระพุทธองค์ทรงพระชาติเป็นพระเวสสันดรโพธิสัตว์เจ้าก่อน แล้วจึงมาทรงพระ ชาติใหม่ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายหลัง (พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้จ้ง), 2501)

ข้อพระบัญญัติทั้งหลายตามพระวินัยนั้น สิกขาบทเป็นสุดยอด ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ ให้ภิกษุสงฆ์แสดงอุโบสถกรรมทุกระยะครึ่งเดือน คือทุกกลางเดือน หงายและทุกปลายเดือนมีด ซึ่งในเดือนเต็มมี 15 วัน และเดือนขาดมี 14 วัน ลง อุโบสถกระทำ สังฆกรรม

อย่างไรก็ดี สิกขาบทในฝ่ายมหายาน ซึ่งอาจเรียกชื่อว่าอุตตรนิกายบ้าง อาจารย์วาท บ้าง ก็ไม่ตรงและมีจำนวนเท่ากับสิกขาบทในฝ่ายเถรวาทหรือทักษิณนิกายเลยทีเดียว

สิกขาบทของภิกษุสงฆ์ที่แสดงกันในที่ประชุมสงฆ์ทุกระยะครึ่งเดือนนี้มีชื่อเรียกว่า พระ ปาฏิโมกข์ (เป็นสิกขาบทรวบรวมเข้าเป็นประมวลหัวข้อวินัย) ได้มีการถามถึง 3 ครั้งว่า อาบัติใด พึงมีแก่ภิกษุบ้างให้แสดงอาบัตินั้นต่อที่ประชุมสงฆ์เสีย ภิกษุบริสุทธ์แล้วให้ถือการนั่งอยู่นั้นเป็น สำคัญ เพราะการปลงอาบัตินี้ ย่อมเป็นผู้บริสุทธ์เจริญผาสุกทุกประการ สิกขาบทในพระปาฏิ โมกข์ทางฝ่ายมหายานจำแนกออกเป็นดังนี้

1) ปาราชิก	มี	4	สิกขาบท
2) สังฆาทิเสส	มี	13	สิกขาบท
3) อนียต	มี	2	สิกขาบท
4) นิสสัคคีย์ปาจิตตีย์	มี	30	สิกขาบท
5) ปาจิตตีย์	มี	90	สิกขาบท
6) ปาฏิเทศนียะ	มี	4	สิกขาบท
7) เสขียะ	มี	100	สิกขาบท

8) อธิกรณสมณะ มี 7 สิกขาบทรวม 250 สิกขาบท (พระอาจารย์จันทธรรม สมาธิวัตร (โพธิ์แจ้จ้ง), 2501)

นอกจากนี้ ดังที่ได้เกริ่นมาแล้วว่า ทางอุตตฺรนิกายหรือฝ่ายมหายานถือปฏิบัติในหลักทฤษฎี “โพธิสัตว์มัคค์” โดยกำหนดมาตรฐานจากสมัยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเริ่มทรงผนวช (ก่อนทรงตรัสรู้) เรียกพระองค์ว่า “พระศากยโพธิสัตว์เจ้า” ขึ้นต้น

ในสมัยนั้นพระศากยโพธิสัตว์เจ้าได้ทรงถือปฏิบัติในสิกขาบท มังสวิริติ เรียกว่า ดบศีลวัตร (ศีลอย่างกิเลสมีปรากฏในมหาสีหนาทสูตร) ซึ่งทางอุตตฺรนิกายสงเคราะห์เรียกชื่อเป็น “สิกขาบทพระโพธิสัตว์”

ฉะนั้นทางอุตตฺรนิกายพึงให้บรรพชิตในนิกายนี้ ถือปฏิบัติในสิกขาบทพระโพธิสัตว์เพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่ง ปฏิบัติพร้อมกันกับสิกขาบทที่มีมาในพระปาฏิโมกข์ ดังกล่าวแล้ว สิกขาบทพระโพธิสัตว์จำแนกออกดังนี้

- 1) ครุกาบัติ มี 10 สิกขาบท
- 2) ลหุกาบัติ มี 48 สิกขาบท (พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้จ้ง), 2501)

สิกขาบทหรือศีลพระวินัยบัญญัติ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาการเรียนรู้ พึงปฏิบัติด้วยความเข้าใจ ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ทั้งข้อพึงปฏิบัติ การประพฤติพรหมจรรย์และข้อพึงปฏิบัติเกี่ยวกับกริยามารยาท และอนามยที่ดีของความเป็นสงฆ์ ซึ่งพระพุทธศาสนาได้มีการบัญญัติสิกขาบทไว้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นครั้งพุทธกาล และเป็นความไม่ดั่งงาม ไม่เหมาะสม ครั้นพระพุทธองค์ทรงทราบ ก็ให้มีการประชุมคณะสงฆ์ เพื่อวิเคราะห์ใคร่ครวญ หากไม่ถูก ไม่ดั่งงามพระพุทธองค์ก็ทรงติเตียน และชี้โทษแล้วมีทบัญญัติเป็นข้อห้ามการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไป ต่อมาเมื่อได้มีความเห็นแตกต่างกันระหว่างนิกายเถรวาทและมหายานในเรื่องสิกขาบท

วิเคราะห์สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน

1. การเปรียบเทียบเทียบจำนวนสิกขาบท

สิกขาบท	พระพุทธศาสนาเถรวาท	พระพุทธศาสนามหายาน
ปาราชิก	4	4
สังฆาทิเสส	13	13
อนियต	2	2
นิสสัยคิยาปาจิตตีย์	30	30
ปาจิตตีย์	92	90
ปาฏิเทสนียะ	4	4
เสขียวัตตร	75	100

อธิกรณสมณะ	7	7
รวม	227	250

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่าจำนวนสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์ทั้งสองนิกาย จะต้องปฏิบัตินั้นมีจำนวนไม่เท่ากัน กล่าวคือ ฝ่ายเถรวาท 227 สิกขาบท ส่วนฝ่ายมหายาน 250 สิกขาบท กล่าวคือที่เหมือนกันมี 6 หมวด คือ ปาราชิก,สังฆทิเสส, อนิยต,นิสัคคิย ปาจิตตีย์, ปาฏิเทศนียะและอธิกรณะ ส่วนที่แตกต่างกันมี 2 หมวด คือ ปาจิตตีย์และเสขียวัตตร อย่างไรก็ตามแม้ว่าสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์นี้จะมีทั้งส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ถึงกระนั้นก็ยังเชื่อว่า สิกขาบทดังกล่าวจัดเป็นพื้นฐานสำคัญในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงจุดหมายที่แท้จริงของแต่ละนิกาย ซึ่งผู้เขียนสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) ความเป็นมาของสิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายานมีเหมือนกันและแตกต่างกัน คือสิกขาบทเถรวาทเป็นสิกขาบทดั้งเดิมที่ถือตามมติของพระมหากัสสปะ พระอุบาลีและพระอานนท์ และพระอรหันต์อื่นอีกรวมทั้งหมด 500 องค์ โดยการทำสังคายนา ครั้งที่ 1 หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 3 เดือน ประการเหตุจากการที่พระสุภัททะบรรพชิตได้กล่าวจาบจ้วงพระธรรมวินัย หลังจากทราบข่าว พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ซึ่งมีอยู่ด้วย 227 สิกขาบท คือ ปาราชิก 4 สังฆาทิเสส 13 อนิยต 2 นิสัคคิยปาจิตตีย์ 30 ปาจิตตีย์ 92 ปาฏิเทศนียะ 4 เสขียวัตตร 75 อธิกรณสมณะ 7 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 10 ประการด้วยกัน คือ (1) เพื่อความยอมรับดีแห่งสงฆ์ (2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (3) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก หรือเพื่อกำราบผู้ด้านประพฤติทราม (4) เพื่อความผาสุกแก่ผู้มีศีลดีงาม (5) เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสียที่อาจเกิดขึ้นในปัจจุบัน (6) เพื่อป้องกันความเสื่อมเสียที่จะเกิดในอนาคต (7) เพื่อความเสื่อมใสของหมู่ชนที่ยังไม่เสื่อมใส (8) เพื่อความเสื่อมใสยิ่งขึ้นของหมู่ชนที่เสื่อมใสแล้ว (9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม และ(10) เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย โดยเฉพาะ 2 ข้อสุดท้าย คือ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรมและเพื่ออนุเคราะห์พระวินัยนับได้ว่าครอบคลุมคำสอนทั้งหมด

ส่วนสิกขาบทมหายานนั้นได้มีรอยร้าวเริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อครั้งปฐมสังคายนา และได้ปรากฏการณ์แบ่งแยกนิกายอย่างเห็นได้ชัดเจนขึ้นมาเมื่อมีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 2 หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 100 ปี พระภิกษุชาวเมืองเวสาลีได้แตกกันออกเป็น 2 ฝ่าย เนื่องด้วยความขัดแย้งเรื่องวัตถุ 10 ประการ และได้กลายเป็นสาเหตุที่ให้เกิดการแตกแยกมาจนถึงกระทั่งทุกวันนี้ เป็นที่มาแห่งสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์ฝ่ายมหายาน ซึ่งมีทั้งหมด 250 สิกขาบทด้วยกัน โดยเฉพาะปาจิตตีย์มีเพียง 90 สิกขาบทน้อยกว่าเถรวาท 2 สิกขาบท และเสขียวัตตร 100 สิกขาบทมากกว่าเถรวาท 25 สิกขาบท ทำให้สิกขาบทมหายานมีมากกว่าเถรวาท 23 สิกขาบทด้วยกัน และยังมีสิกขาบทพระโพธิสัตว์ให้รักษาประพฤติปฏิบัติควบคู่ไป

กับสิกขาบทที่มากในปาฏิโมกข์อีกถึง 58 สิกขาบทโดยจำแนกเป็นครุกาบัติ 10 สิกขาบท และ
ลหุกาบัติ 48 สิกขาบท

2. วิเคราะห์สิกขาบทเถรวาทและมหายาน

1) ความเหมือนและความแตกต่างด้านจำนวนสิกขาบทที่มากในพระปาฏิโมกข์จำนวน
สิกขาบทที่มากในพระปาฏิโมกข์ทั้งสองนิกายจะต้องปฏิบัตินั้นมีจำนวนต่างกัน กล่าวคือ (1) ชื่อ
หมวดสิกขาบทเหมือนกันคือ หมวดปาราชิก สังฆติเสส อนิยต นิสสัคคีย์ปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ปาฏิ
เทศนียะเสขียวัตถ และอชิกรณ (2) จำนวนสิกขาบทต่างกัน ฝ่ายเถรวาท 227 สิกขาบท ส่วน
ฝ่ายมหายาน 250 สิกขาบท โดยมหายานมีจำนวนสิกขาบทมากกว่าเถรวาทอยู่ 23 สิกขาบทอยู่
ในหมวดปาจิตตีย์ส่วนเสขียวัตถ

2) ความเหมือนและแตกต่างความเป็นมาของสิกขาบท ฝ่ายสิกขาบทเถรวาท พระ
มหากัสสปปรารภเหตุการณ์สังคายนาพระไตรปิฎกพร้อมกับร้อยกรองพระวินัยหรือสิกขาบทที่
พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว 3 ประการ (ปรารภบุคคล) คือ (1) ปรารภเหตุที่พระเฒ่าชื่อสุภัท
ทะกล่าวถ้อยคำเจตนาเป็นเสี้ยนหนามศาสนา (2) เพราะพุทธดาร์สที่รับสั่งแก่พระอานนท์ว่า
พระวินัยจักเป็นศาสดาแทนพระองค์ในกาลที่พระองค์ล่วงไป (3) เพราะรำลึกถึงคุณพระศาสดา
ที่มีต่อท่านเอง โดยมติเป็นเอกฉันท์ว่าจะไม่ถอนสิกขาบทแม้แต่เล็กน้อย ส่วนฝ่ายมหายานซึ่งมี
เค้าจากข้อขัดแย้งเรื่องพระธรรมวินัย (ปรารภธรรมวินัย) แต่ครั้งสังคายนาครั้งแรกจึงได้มีการ
สังคายนาครั้งที่ ๒ โดยภิกษุชาววัชชีถือตามพุทธมติที่ได้ตรัสกับพระอานนท์ก่อนที่จะปรินิพพาน
อานนท์โดยการล่วงไปแห่งเรา ถ้าสงฆ์ต้องการก็จงถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ได้ ที่
เหมือนกันก็คือ ยังคงสิกขาบทสำคัญ ๆ ไว้ดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงสิกขาบทเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

3) ด้านแนวคิดในการประพฤติปฏิบัติสิกขาบท การประพฤติปฏิบัติสิกขาบทของภิกษุ
ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายานโดยมีสาระสำคัญที่เหมือนกันคือเพื่อเป็นข้อห้ามและบทลงโทษ
สามารถแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ (1) พุทธบัญญัติ หมายถึงข้อที่ทรงห้ามและทรงอนุญาต (2)
อภิสมาจาร หมายถึง ข้อวัตร คือ ธรรมเนียมและมารยาทที่พระสงฆ์จะพึงปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ
หรือในสถานที่นั้น ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงก็คือ ให้หมู่มนุษย์จำนวนมากได้รับประโยชน์
จากธรรม หมายความว่าสิกขาบทที่นำไปปฏิบัตินั้นเพื่อให้เข้าถึงความจริงของธรรมชาติและ
สามารถนำความจริงของธรรมชาตินั้นมาทำให้เกิดประโยชน์แก่หมู่ชนจำนวนมากได้ด้วย ส่วน
หลักแนวคิดสำคัญหรือจุดมุ่งหมายเกี่ยวกับสิกขาบทฝ่ายเถรวาท อาศัยหลักปฏิบัติตามแห่ง
สิกขาบทเพื่อมุ่งขัดเกลาภิเสกเฉพาะตน โดยมีความมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญอัฐตตถจริยา คือ
ประโยชน์ส่วนตน ญัตตถจริยา คือ ประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ โลกัตถจริยา คือ ประโยชน์ต่อ
สัตว์โลก ซึ่งมีแนวคิดว่าการที่บุคคลจะช่วยผู้อื่นได้ เราต้องช่วยตัวเองให้มีหลักก่อน

4) การให้คุณและโทษทางพระวินัยต่อสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์ การประพฤติปฏิบัติตาม หลักสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน หากภิกษุใดประพฤติปฏิบัติดีไม่ขาด ไม่ต่างพร้อย สิกขาบทดังกล่าวมานั้นก็จะเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ทำให้บรรลุธรรมได้เร็วขึ้น ในนัยตรงข้ามหากภิกษุใดรักษาสิกขาบทในปาฏิโมกข์ไว้ไม่ได้ มีความต่างพร้อยอยู่เนื่อง ๆ สีสสิกขาบทนั้นก็กลายเป็น “อันตรายิกธรรม” ซึ่งเป็นธรรมที่ขัดขวางการบรรลุธรรมทันทีเช่นเดียวกัน

5) แนวคิดในความคงอยู่แห่งศาสนาสืบไป วินัยหรือสิกขาบทมีความสำคัญต่อการสืบอายุพระพุทธศาสนาเพราะเป็นอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการเดินทางเพื่อไปสู่จุดหมายทั้งแก่พุทธบริษัทและเพื่อความมั่นคงของศาสนา ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน

5) วิธีการประพฤติปฏิบัติสิกขาบททางหมวด (1) หมวดปาราชิกข้อที่ 3 ฝ่ายเถรวาทมองว่า เป็นปาณาติบาตแม้แต่สัตว์ที่ยังอยู่ในครรภ์ชั้นปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุทันทีที่ต้องเข้าแล้ว แต่ฝ่ายมหายานมีกรณียกเว้นไม่เป็นปาราชิก หากการกระทำนั้นปราศจากวิหิงสา พยาบาทโดยถือว่าเป็นการสร้างกุศลเนื่องจากมีจิตที่ประกอบไปด้วยเมตตาธรรม (2) หมวดเสขียวัตรฝ่ายเถรวาท 75 สิกขาบท แต่ฝ่ายมหายาน 100 สิกขาบท แม้จะเกินมาอีก 25 ข้อก็นัยแห่งการประพฤติที่ติงามให้แก่ภิกษุเหมือนกัน มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ เพื่อแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัย เพื่อการสร้างศรัทธาอุปสาท และเพื่อการวางตัวอย่างเหมาะสมกับสมณสาธูป เป็นอภิสมาจาริกาสึกขาเกี่ยวกับมารยาทและอนามัย (3) หมวดอธิกรณ์สมณะ 7 เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาของสงฆ์ฝ่ายเถรวาทซึ่งมีกระบวนการแก้ไขปัญหาคู่กับกระบวนการแก้ไขปัญหาคู่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ด้วย แต่มีหลักวิธีการและกระบวนการสำคัญของการแก้ไขปัญหาคู่ภายใต้พระวินัย ส่วนฝ่ายมหายานโดยเฉพาะในประเทศไทยจากการศึกษายังไม่พบหลักฐานการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่คล้ายคลึงกับฝ่ายเถรวาท

ผู้เขียนมองว่า สิกขาบทมหายานมีจำนวนสิกขาบทมากกว่าเถรวาท 23 สิกขาบท ถึงกระนั้นสิกขาบทดังกล่าวนี้เป็นเพียงสิกขาบทเล็กน้อยเท่านั้น (ลหุกาบัติ) เพราะเมื่อพิจารณาบทลงโทษทางวินัยไม่ใช่สิกขาบทที่เป็นเหตุให้ขาดจากความเป็นพระหรือต้องอาบัติสังฆาทิเสส (ครุกาบัติ) โดยเฉพาะมีจุดมุ่งหมายเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนาให้คงมั่นสืบต่อไปอย่างมั่นคงเป็นเป้าหมายหลัก และมีความเจริญก้าวหน้าแห่งพระธรรมอยู่เบื้องหลัง ดังห้วงจักรที่ต้อนนำสู่กระบวนการทุกคู่ไปสู่จุดเป้าหมายสูงสุดแห่งพุทธศาสนา

บทสรุป

สิกขาบทเกิดขึ้นภายหลังพระพุทธเจ้าตรัสรู้และเผยแผ่ประกาศธรรม ต่อเมื่อเกิดอาสวัฏฐานियธรรมขึ้นในหมู่สงฆ์ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบท และมีพุทธธานุญาติให้

พระสงฆ์สาวกแสดงปาฏิโมกข์ เพื่อป้องกันและแก้ไขอาสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นเป็นกรอบการประพฤติปฏิบัติแก่ภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย มีลักษณะเป็นทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ เพื่อความมีระเบียบเรียบร้อยและความพร้อมเพรียงกันในหมู่สงฆ์ และเพื่อการฝึกกายและวาจาของภิกษุสงฆ์ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมแก่การดำเนินชีวิตในเพศบรรพชิต เพื่อความก้าวหน้าในการฝึกตนในขั้นสูงขึ้นไปในระบบไตรสิกขา เพื่อมุ่งสู่จุดหมายสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา คือการบรรลุนิพพาน

จากการเปรียบเทียบและวิเคราะห์พบว่า วัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบทมี 10 ประการ สรุปเป็น 2 ประการด้วยกันคือ (1) เพื่อความเป็นผู้มีระเบียบวินัยแห่งหมู่สงฆ์ (2) เพื่อความตั้งมั่นสืบต่อไปแห่งพระพุทธศาสนา แม้ว่าทั้งสองนิกายนี้จะมีที่มาต่างกันก็ตาม คือสิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทมาจากการสังคายนาครั้งที่ 1 ส่วนสิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทมาจากการสังคายนาครั้งที่ 2

ความเหมือนและแตกต่างกัน เช่น (1) ความเหมือนและความแตกต่างด้านจำนวนสิกขาบทในปาฏิโมกข์ คือสิกขาบทของเถรวาท (250 ข้อ) มีมากกว่าสิกขาบทของเถรวาท (227 ข้อ) จำนวน 23 ข้อ (2) ความเป็นมาของสิกขาบท (3) ด้านแนวคิดในการประพฤติปฏิบัติสิกขาบท (4) การให้คุณและโทษทางพระวินัยต่อสิกขาบทในปาฏิโมกข์ (5) แนวคิดในความคงอยู่แห่งศาสนาสืบไป (6) วิธีการประพฤติปฏิบัติสิกขาบทบางหมวด

สิกขาบทของทั้งสองนิกายต่างก็มีคุณลักษณะเฉพาะตามความเชื่อของแต่ละนิกายซึ่งสาระเนื้อหาไม่ได้แตกต่างกันมาก แต่เป็นหลักการพื้นฐานของแบบแผนความประพฤติและการปฏิบัติเพื่อการบรรลุผลการใช้ชีวิตในสมณะเพศของความเป็นภิกษุที่ปฏิบัติดีงามซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านพระพุทธศาสนาของไทยควรได้สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาการเรียนรู้และการปฏิบัติตามสิกขาบท เหล่านี้อย่างถูกต้องทั้งในสถาบันการศึกษาของสงฆ์ และภิกษุสงฆ์ตามวัดต่างๆ ทั้งเถรวาทนิกาย และเถรวาทนิกายอันจะนำมาซึ่งภาพลักษณ์ความเชื่อมั่น ความศรัทธาในพระภิกษุสงฆ์และสถาบันพุทธศาสนาในสังคมไทยได้อย่างเข้มแข็ง มั่นคง นอกจากนี้ พระธรรมทูตทั้งในและต่างประเทศ ก็ควรได้มีโอกาสเผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาควบคู่กับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจข้อวัตรปฏิบัติของสงฆ์ทั้งสองนิกายให้เป็นที่รับรู้เข้าใจถูกต้องตรงกันและเกิดความศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องทั้งในและต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กรมการกงตำรา. (2479). **อุปกณ์วินัยมุข เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). **พระวินัยปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ 2.

130 วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562)

กรุงเทพมหานคร: หจก. ไทยรายวันการพิมพ์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
สหธรรมิก จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2558). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**.
พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ญ
แอนด์โฮม จำกัด.

_____ . (2557). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 40. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระอาจารย์จันทธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้จ้ง). (2501). **ประมวลกำหนดลัทธิขาทนในอุตตรนิกาย**.
กรุงเทพมหานคร : คณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย.

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. (2543). **พระพุทธานามหายาน พัฒนาการและสารัตถ
ธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอเนก มหคฺชปญฺโญ. (2556). “การศึกษาวิเคราะห์การล่วงละเมิดพระพุทธานุญาตของ
ภิกษุฉัพพัคคีย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์). (2559). **จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธานาม**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2544). **ตามรอยพระอรหันต์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิและ
ธรรมสภา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). **คำวัต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง.

